



Elbeszéletlen történetek

Spira Veronika

Az osztály iskolát kerül (4. rész)

(Pedagógiai esszé)

Akik „nem szorultak rá”

Beszéljünk most azokról a gyerekekről is, akik a szüleiktől olyan gondos, mindenre kiterjedő nevelést kaptak, hogy nem volt számukra életszükséglet (a szó korábban használt értelmében), amit az iskolakerülések nyújtottak nekik. Ilyen volt például Kuti Ágnes is. Édesanyja nagyon kulturált, kedves asszony volt, háztartásbeli. Kellemes családi életet tudott teremteni két gyereke és sokat utazó férje számára. A Rózsadombon laktak ápolt, kertés házban. Valóban ideálisnak nevezhető légkörben és körülmények között élt Ágnes. A családnak sok közös programja volt, autóval bejárták az egész országot. Megnézték és megbeszélték a látnivalókat. Jártak színházba, ápolták a kertet, a gyerekek segítettek a háztartásban. Egymással tapintatos szeretettel érintkeztek. Meleg, közvetlen kapcsolat volt a családtagok között, az a ritka légkör, amiben az apróbb konfliktusok barátságosan elsimulnak, a felnőttek és gyerekek kölcsönös tisztelete és békés egymás mellett élése természetes állapot. Nem csoda tehát, hogy Ágnes értelmes, szorgalmas, megbízható gyerekké fejlődött, tele segítőkészséggel, vidámsággal, harmóniával.

Azt gondolhatnánk, hogy éppen ezért nem is vágyott különösebben az iskolakerülésekre. Nem így volt. A családi programok szülői figyelemből és Ági kívánságára soha nem estek egybe az iskolakerülésekkel. Mindig szívesen velünk tartott, sőt a szervezésben is, mint ilyesmiben járatos ember, gyakran segített. Nem egy város történetéről, műemlékeiről tartott szakszerű előadást, az otthoni útikönyvek és fényképalbumok alapján. Újdonságot nem is annyira a látnivalók jelentettek számára, hanem a többiek társasága, az iskolakerülések „levegője”. Az, hogy mindig történik valami. Hogy mindenki más, mint az iskolában, ötletesebb, felszabadultabb, barátságosabb. Ez volt az, amit a család nem nyújthatott. És biztosan az iskolakerüléseknek köszönhette Ági azt is, hogy az osztály nemcsak mint jó tanulót becsülte, hanem emberileg is szerették. Nem kellett olyan

előítéletekkel megküzdenie, ami hasonló osztályokban nem ritka – vagyis senkinek sem jutott eszébe strébernek nevezni őt, vagy mint afféle mintagyerektől idegenkedni tőle. De őt sem fenyegette az a veszély, hogy elszíntelenedik, magába húzódik, és csak saját céljával törődik, hiszen ott volt körülötte egy olyan gyerektársaság, amelyik mindig számított a segítségére, de mindig bevonta a csínyeibe is. Az osztály magáénak érezte, és ő is vállalta az osztályt. S ha kellett, képviselte is, bátran, bármilyen fórum előtt.

Sokban hasonló körülmények között nőtt fel Lángh Györgyi is, aki másodikban került hozzánk, és már volt róla szó, milyen hamar beilleszkedett az iskolakerületek légkörébe, és vonult be annak hű dokumentumába, a *Napló*ba. Bár ez nem volt egészen véletlen, mert pár évvel korábban a nővérenek voltam osztályfőnöke, és akkoriban is hasonló dolgokat csináltunk, amiről biztosan hallhatott otthon. Ezt bátran feltételezhetem, mert először Györgyi – talán nővére iránt érzett túlzott tiszteletből – úgy döntött, hogy nem neki való a gimnázium, jó lesz egy varrónői végzettséget adó szakközépiskola is. Egy év után azonban kiderült, hogy nem érzi jól magát a választott iskolában, túl könnyen lett a legjobb tanuló, és túl sok olyasmit kellett tanulnia, ami nem is érdekelte. Amihez meg kedve lett volna, az minősült a legjelentéktelenebbnek. Rá kellett döbbsennie arra, hogy mégiscsak bátran belevághat a gimnáziumi tanulmányokba. Családi tanácsra és saját kíváncsiságától is hajtvva kifejezetten a mi osztályunkba kérte felvételét. Itt aztán még nagyobb meglepetés érte: egy csapásra, alighogy megjelent, az osztály négy-öt legjobb tanulója közé számított. A kollégák egyhangú véleménye volt: „Jól jártál a kislánnyal” (mármint az osztályfőnök).

Hárman voltak testvérek. A legnagyobb akkor már az orvosi egyetemre járt, a húga még talán nyolcadikos volt. Három lány, és nem tévednénk nagyot, ha azt mondanánk, hogy négy, hiszen az édesanyjuk rendkívül fiatalos, jókedvű, vállalkozó szellemű és okos barátnője volt a három nagylánynak. Édesapjuk egy vidéki városban volt kórházi főorvos, csak a szabadidejét töltötte otthon. Az édesanyjuk nem dolgozott, a családnak, a gyerekeknek élt, akik megosztották vele a tennivalókat, mostak, vasaltak, s mindenben segítettek, ami csak kell a ház körül. Kocsival ők is bejárták az országot. Kellemes hétvégéket töltöttek a Dunakanyarban, kis hétvégi házukban.

Györgyit nem fenyegette távolról sem az a veszély, hogy strébernek vagy mintagyerekek tartják, hiszen ő volt a legjobban meglepődve, hogy ilyen jó tanulónak számít, hogy szellemi képességei ennyi elismerést aratnak. Kicsit talán még mosolyogtak is ezért rajta. Többen gondolhatták: „ha én a felét tudnám, a dupláját mutatnám”. Inkább abban segítettek az iskolakerületek, hogy végre reális képet alakítson ki magáról, és a benne amúgy is meglévő harmónia és emberi értékek bátrabb élettervek szövögetésére buzdítsák. Ez észrevétlenül, de igen hamar bekövetkezett (ahogy a *Napló* is bizonyítja).

Kocsis Ágival éppen a fordítottja történt annak, ami Lángh Györgyivel. Ő kezdettől fogva osztályunk tagja volt, mégis sokáig távol tartotta magát szinte mindentől. Hiába volt az egyik legjobb tanuló, történelemből és magyarból pedig magasan az osztály fölött állt, rengeteget olvasott, már rendszerezett és széles körű tudással rendelkezett olyan dolgokról is, amikről a többiek még csak nem is hallottak. Az osztály nagy része nem állhatta. Az ellenszenv kölcsönös volt. Ágnes úgy érezte, hogy ezekkel a „dedősokkal” neki nincs sok beszélőnivalója, ő már kinőtt azokból a dolgokból, amik az osztályt foglalkoztatták.

Nem kedvelte a hangos társaságot, a gyerekes vitákat, veszekedéseket, éretlenkedő viháncolásokat. Inkább olvasott, előadásokra járt, s kicsit zavartan és fölényesen mosolygott. Hogy mosolya „fölényes” – az osztály egyöntetű véleménye volt; hogy „zavart”, arra én hajlottam titokban. Ugyanis tény, hogy Ágnes koraérett volt, felnőttebb, komolyabb, még a legjobb tanuló, legértelmesebb osztálytársainál is. De meggyőződésem, hogy ez még nem szigetelte volna el őt ennyire, ha nem lett volna az a véleménye önmagáról, hogy külseje nincs harmóniában belső értékeivel. Tulajdonképpen nem volt semmi baj a külsejével. Inkább azok közé tartozott, akik kislánynak talán kicsit öregesnek hatnak, de aztán, amikor a többiek már középkorú hölgyek lesznek, ő még mindig ugyanolyan fiatalnak látszik, mint lány korában volt.

Az iskolakerülések nagy része így csak hírük révén jutott el hozzá. Csak moziba és színházba jött velünk szívesen. A kirándulásoktól tartózkodott. Talán ő volt az egyetlen, aki a két nagy kirándulásra sem jött el (és így a társadalmi munkán sem volt velünk legelőt égetni). A „komoly” munkákat mindig hajlandó volt elvállalni, például ha egy ünnepély műsorát kellett összeállítani, valamilyen önálló anyaggyűjtést kívánó kiselőadást kellett tartani, vagy az osztályfőnöki órák valamelyik témáját előkészíteni. Tehát semmiképpen sem lehet mondani, hogy lusta lett volna, vagy kivonta volna magát az osztály életéből. Persze tudom, jót tett volna neki is, ha az iskolakerüléseken is ott van, de természetesen óvakodtam attól, hogy olyasmire erőltessem, amihez magától nincs kedve. Pedig nem egyszer felcsattantak a többiek emiatt – egyszer még arra is képesek voltak egyesek, hogy megpróbálják megtorpedózni az ötös magatartását, mondván, hogy nem közösségi ember. (Ami persze nem volt igaz.) Csak arra az érvre hallgattak el az ellenséges hangok, hogy a „programok nem kötelezőek”.

Mindezek ellenére sem mondhatom, hogy teljesen hatástalanok lettek volna az iskolakerülések Ágnesre. Az osztály lassan formálódott körülötte (persze az idő is haladt, egyre nagyobbak, érettebbek lettek a többiek is). S lassan, észrevétlenül ő is oldódott. Volt is miben. Még gondolkodását, szemléletét illetően is. Hiába volt olvasott, tudott sokat – az életismerete nem volt elég széles körű, emberi tapasztalatai szűkek voltak, a családi ház kulturáltsága nem volt olyan szintű, hogy irányíthassák szellemi fejlődését, gondolkodásbeli differenciáltságot nyújthattak volna. Így aztán az általános iskolában tanult, még szűk és igen leegyszerűsített világkép alapján próbálta megérteni azokat a bonyolultabb dolgokat is, amiket olvasott. Ebben a tekintetben – különösen valóságismeretben – nem állt magasan az osztály szintje fölött. Ebben volt mit tanulnia, s tanult is. Sikerült például rávennünk, hogy a *Napló* kulturális jellegű részeit ő írja. Az ő megfogalmazásában maradt fenn az első közös filmünk akkori szintünket jól tükröző élménye. Egyben dokumentuma annak is, hogy mindez Ágnest milyen, eddig még nem értett jelenségek megemésztésére készítette. Tehát:

„Első mozilátogatásunk rosszul kezdődött. Sokáig vártunk a mozi előtt, míg a megbíztak végre hozták a jegyeket. Szerencsére a film kezdésekor már bent ültünk. A Rejtő Jenő életéről és műveiből készült Halhatatlan légiós c. filmet néztük meg. A rendező, Somló Tamás, érdekes megoldást választott. A film két szálon fut. Az egyiket színes technikával készítette, ez volt a Láthatatlan légió című könyvből készített rész. A másik fekete-fehér, ami az író életét mutatja be. Ez 1942 telén, az ukrán hámezőkön játszódik, ahova mint

munkaszolgálatost vitték Rejtőt. A könyv egy olyan sereg útját írja le, amit egy milliomos egy olajlelőhely megvédésére szervezett. Kikötői rablókból, matrózokból álló szedett-vedett társaság. A két rész hangulata ellentétes, és állandóan változik a filmben.

A regény-szál először humorosan, mulatságosan indul, csak később válik tragikussá, míg a másik rész először komoly, azután lesz nevetséges. A rendező evvel, hogy a két részt egymás mellé teszi, mutatja, hogy a háború legalább olyan nevetségessé válhat, mint egy szórakoztatásra írt könyv. Azonban amin a könyvben nevetünk, azon az életben senki sem mer mulatni. Ilyen például a felettesek butasága. Sem itt, sem ott nem tudják, hogy mit kell tenniük, hová kell menniük. A háborúban megpróbálják ezt eltitkolni, a könyvben viszont ezt mindenki tudja. A munkaszolgálatosok egyre elkeseredettebben vonulnak a hómezőkhöz, a légiósok a sivatagban. Úgy érzik, nem bírják tovább, és megpróbálnak véget vetni az egésznek, de mindig van valaki, aki visszaadja az életkedvüket.

Végül is Rejtő is úgy érzi, nem érdemes tovább folytatni, elindul a hómezőn, s őt már senki sem próbálja megmenteni, visszatartani. 1943. január 1.-én meghalt.”

Jól kivehető a bevezetőből, hogy az akkor már jeles hagyományokkal rendelkező *Napló* stílusa hatott Ágira is, megpróbált ő is Kós Zsuzsihoz hasonló, életteli mondatokat fogalmazni, s bár ez nem egészen sikerült, jól mutatja, hogy a hatás alól ő sem vonhatta ki magát. A szöveg további része azt jelzi, hogy már az első mozi idején is akarva vagy akaratlanul törekedett arra, hogy eltérjen azoktól a beidegzett, leegyszerűsítő értelmezésektől, amik a korábbi években beléjük ivódtek – s aminek nyomai még évekig kísértettek (minden miéltre gondolkodás nélkül vágták a sztereotípiákból álló választ).

Harmadikban azután érdekes dolog történhetett – ezt már csak hallomásból tudom. Akárkivel találkoztam az osztályból, előbb-utóbb szóba hozta: „tanárnő, a Kocsis annyira megváltozott, hogy el se tetszene hinni”. A beszámoló lényege mindig az volt, hogy „nem olyan gögös, meg lenéző, mint volt, mindenkinek segít.” „Bejön reggel korábban, és magyar- meg történelemórákat tart, de olyan jókat, mint a régié voltak”, és kiderül, hogy mindenben benne van, amit a többiek szerveznek – és „nincs az, mint régen, hogy az osztály egy részéhez két szót sem szólt évekig.” Nem tudnám megmondani, hogy az iskolakerülések levegője mennyiben járult hozzá ehhez a változáshoz. Biztos, hogy az idő is hozta ezt magával, de az is, hogy ahol Ágnes ott volt (órákon, moziban stb.), sokat tanult gondolkodni, másokhoz közel kerülni, többféle emberi értéket észrevenni, amiről addig sejteése sem volt, vagy ha volt, nem sokra tartotta. És valószínű az is, hogy ha tagozatos osztályba kerül, ahol minden szempontból elég, amit ő nyújtott (kiemelkedő tanulás, ünnepélyszervezés, kiselőadások stb.), a humanizálódásnak és kulturálódásnak azokon a szakaszain nem „kényszerült” volna végighaladni, amiket ebben a társaságban és légkörben végül is nem kerülhetett el.

Egy ellentétes stratégia

Esett ugyan már szó, s nem is kevés, azokról, akik fenntartással, „feszengve”, s egy kis „éberséggel” kerültek az iskolát. Mégis mindezeknél észlelhető volt némi elmozdulás; még akkor is, ha – az ismertetett módon – sem nem törekedtem közvetlen hatásra, sem pedig nem változott „felnöttesen” szabályozott kapcsolatunk jellege. A teljesség kedvéért idézném fel most Balla Ágota arcélét is. Egyrészt azért, mert szeretném érzékeltetni, hogy csodákat az iskolakerüléssel sem lehet elérni, s másrészt pedig azért, mert el kellene gondolkodnunk ezen a típuson. Miben volt tipikus ez a kislány, mi adott benne számomra (és egy ideig az osztálytársai számára is) annyi töprengenivalót?

Ági a felszínen nem volt más, mint egy átlagos, nagyon csöndes, visszahúzódó, szerény, gátlásos kislány, aki még lusta is. Ugyanakkor teljesen kidolgozott, szinte hiper-felnőtt stratégiája volt arra, hogyan kell csöndben meghúzódva, egy igen kis körre korlátozódva a lehető legkevesebb munkával (és gyakran mások munkájának kihasználásával) nyugalomban élni. Ha valakiről meg lehetett volna mintázni a kettes-hármas tanuló mintaképét, ő alkalmas lett volna erre. Ő valóban pontosan annyit tudott, amennyit egy kettesnek biztosan, a lécs érintése nélkül tudnia kell. A „kettesek mintaképe” azonban intelligens és értelmes volt, intelligenciáját azonban arra használta, hogy kiépítse maga körül ezt az oázist, amelyen belül teljesen megközelíthetetlen maradt. Végző soron – bármennyire furcsa is – élősködött jobb tanuló bizalmasain. Nem sok hiányzott ahhoz, hogy a leckék manuális részét is velük végeztesse el. Magatartására volt magyarázat, mentő körülmény: szüleinek még általános iskolás korában bekövetkezett válása. Utána a mama (kedves, jó külsejű, értelmes asszony) újra férjhez ment, s ezzel, mint később magától az édesanyától megtudtam, a család anyagi helyzete ugrásszerűen megjavult. Az édesanyával folytatott beszélgetések közül egy is elegendő volt annak tisztázására, hogy pontosan ismeri lányát, pontosan látja stratégiáját, és ez nagyon nagy fájdalmat okoz neki. Mindent megpróbált már a maga eszközeivel, de eredményt nem tudott elérni. Bizonyára a válás nem egyszerűen mentő körülmény volt Ági számára, hanem valódi ok is. Pedig otthon sem volt magányos. 1-2 évvel idősebb nővérét szerette. Valami mély sértődöttség vette mégis körül védőburokként, amelyben őserdei nyugalomban és csöndes örömei között élte napjait. Bosszankodás és sajnálat keveredett bennem Balla Ágival kapcsolatban. A bosszankodás mindenekelőtt a teljesen kidolgozott erődrendszernek, a hermetikus izolációnak szólt. És mindez össze volt kapcsolva – ahogy említettem – egy élősködő attitűddel. Pontosán érezte, mennyiben oldaná fel az ő közeledése kis világának erőviszonyait, és ezért legtöbbször kihúzta magát mindenből, még akkor is, ha éppen jelen volt iskolakerüléseinken. Egy ideig problémát jelentett a többieknek, azután megszokták, és később észre sem vették. Erre nem is volt szüksége, mert kis köre megmaradt. Hangsúlyozom, hogy órá sem akartam hatni, legalábbis nem direktén és nem erős effektusokkal. A sajnálat és bosszankodás kettősségéből – Balla Ági jövőjét magam elé próbálom képzelni –, a bosszankodás az erősebb, hiszen érzékelttem, milyen lehetőségek maradnak benne kihasználatlanul, ha nem változik attitűdje. Közös éveink alatt sem nekem, sem a kis körének nem sikerült őt kimozdítani jól

működő stratégiájából. Az élőködésnek ez a magas szintre emelt stratégiája mögött azonban mindig ott érződött a sértett, megsebzett áldozat is. Örkény István egy novellája jut eszembe: Meddig él egy fa, meddig tart egy háború, meddig hat egy válás...

Felnőtt vélemények

A gyerekek nevelésének mindig sarkalatos pontja a tanár számára, hogy a szülőkkal milyen a kapcsolata. Helyzetemet nehezítette, hogy messzebb laktam az iskolától (vagy háromnegyed órára), a késő délutáni és esti órákban nem mindig értem rá arra, hogy a gyerekeket otthon felkeressem, a szülőkkal meghittebb beszélgetésbe kezdhessek. Két kicsi gyereket kellett hazahoznom a bölcsődéből, óvodából, ezért csak a legégetőbben fontos helyekre mentem el. Máig sajnálom, hogy így adódott, bár tudom, hogy valamilyen nagy tehernek érezzük a családlátogatást, hiszen harminc-negyven olyan estét jelent, amikor felborul családunk megszokott menetrendje. Mégis, legtöbbször úgy vagyunk ezzel, ha már elmentünk valamelyik tanítványunkhoz, *utólag* már nem érezzük kárba vesztettnek az időt. Ilyenkor nemcsak a gyerekek életkörülményeit ismerjük meg jobban, hanem a szülőket és magukat a gyerekeket is. És ami még ennél is fontosabb, az egymás iránti bizalom ezeken a beszélgetéseken szokott igazán megerősödni, ilyenkor tisztázódnak a legfontosabb tennivalók gyerek, tanár, szülő számára egyaránt.

Ha már a családlátogatások ilyen akadályokba ütköztek, más megoldáshoz kellett folyamodnom, hiszen nem mondhattam le arról, hogy a szülőkkal egyetértésben dolgozzam. Hosszú, késő estébe nyúló szülői értekezleteinken, fogadóóráinkon nemcsak a közös problémákat beszéljük meg, hanem módom volt mindenkivel külön-külön is beszélgetni. És alig volt olyan hét, hogy délelőtt vagy kora délután kérésre vagy kérés nélkül, be nem jött volna hozzám néhány szülő. Egy gyerek sem maradt ki. Mindegyikükről állandóan és rendszeresen tanácskoztunk.

A sok nehézség ellenére a szülőkkal a két év alatt zavartalan volt a kapcsolatom. Ez talán annak is köszönhető, hogy szinte valamennyien örültek, mondhatni hálásak voltak azért, hogy a gyerekeknek ennyi közös kirándulásra, programra van lehetőségük. Leginkább azok a szülők érezték így, akiknek nem volt módjuk arra, hogy annyit legyenek együtt gyermekeikkel, mint szerették volna, vagy olyan fáradtak és elfoglaltak voltak, hogy nem is vállalkozhattak hasonlókra. Esett már szó arról is, mennyi segítséget kaptam a szülőktől. Csak emlékeztetnék itt másodikos kirándulásunkra – a társadalmi munka fejében kapott busz bizony nagyon megkönnyítette a dolgunkat. Iskolakerüléseink szellemével is egyetértettek, s nemcsak azért, mert a gyerekek jól érezték magukat, hanem azért is, mert úgy gondolták, sokat tanulnak a programok közben, s talán azért is, mert az volt a véleményük, hogy a gyerekeknek nemcsak a sokszor nagyon megterhelő tanulásra van szükségük, hanem gyerekekhez illő vidám kikapcsolódásra is. Az iskolakerülések nélkül éppen ebben lett volna a legnagyobb hiány, s talán helyette valami kevésbé kívánatosra adták volna a fejüket. Sokan annak örültek, hogy nem szenved gyerekekük társaság hiányában. Ez utóbbi főleg ott merült fel, ahol csak egy gyerek volt a családban, és a felnőttek

nem tudták volna biztosítani a társas életet számukra. Ennek a hiánya természetesen, főleg a lányoknál, így sem oldódott meg teljesen. A régi, elavult társadalmi szokások helyett még nem alakultak ki újak, ahol az ismerkedés elfogadott és kulturált, a szülők számára is megnyugtató módon lehetséges volna.

Nem is volt a két év alatt egyetlen nézeteltérésünk sem. Ha mást nem, a bizalmat mindenkitől megkaptam.

A tapasztalt, az iskola dolgaiban járatos tanár mindezek után bizonyosan felteszi a kérdést: „Mit szóltak mindehhez a kollégák?” Mindenesetre nem vertem nagydobra, mit is csinálunk. Egyrészt szolidaritásból: hiszen tudtam, hogy mindezt nem lehet elvárni a tanároktól, legtöbbszörüknek egyszerűen nem fér bele az életébe. Másrészt óvatosságból, mert nem szerettem volna, ha megromlik bármelyikükkel is a kapcsolat. Az ugyanis csak a gyerekeknek lett volna rossz. És, természetesen, én sem akartam „strébernek” látszani, mint ahogy a gyerekek közül sem szerettem volna, ha egy is akad. Így aztán – az igazgatót úticélunkról mindig tájékoztatva – szép csöndben róttuk iskolakerülésünk köreit.

Ugyanakkor a testület minden korosztályában voltak olyan kollégák, akik hasonlóan gondolkodtak és cselekedtek. Az idősebbek közül ilyen volt Karcsi bácsi, aki 10 éves kora óta iskolánk tagja volt – először mint gimnazista, még a húszas években, később mint tanár, úgy 30-35 évig. Tőle lehetett gyerekszeretetet, iskolához való ragaszkodást tanulni. Az iskola egész története a fejében volt, mindenkit ismert, aki az utóbbi ötven évben a gimnázium falai között megfordult. Jobb kirándulásszervező sem volt nála. Idős kora ellenére hallatlan precizitással állította össze a legkitűnőbb túrákat, országjárásokat. Fáradhatatlanul gyalogolt kedves bricseszadrágjában, szúrós végű botjával. Csöndes, de határozott hangjával olyan rendet tartott, hogy ezen még a gyerekek is csodálkoztak. Tisztelettel és szeretettel tanultunk tőle valamennyien. Elnéző iróniával nézte, mennyire nem bírják a mai gyerekek fizikailag a nagyobb túrákat. Ő maga büszkén számította magát egy még teherbíróbb nemzedékhez. Visszaemlékezve diákéveire, meg-megjegyezte egy-egy osztályról: „ezek olyan jók, hogy már szinte betegnek gondolná őket az ember”. Ő volt a szemünkben a *tanár*, ő volt a szemünkben ez az iskola. Gyakran emlegettük kedves, önironikus megjegyzéseit, s köztük ezt is: „Néha megállok és elcsodálkozom, hogy már 30 éve tanítom ugyanazt, és még mindig vannak, akik nem tudják.”

A már 10-15 éves tapasztalattal rendelkező kollégák között is volt több olyan, akiben élt a vágy, hogy a gyerekeket is bevezessék azokba a dolgokba, amik nekik örömet jelentenek. Volt, akinél egy-egy osztály színházjegy-igényét kellett csak bejelenteni, és a föld alól is kerített jegyet. Volt, akinek a zenehallgatás vagy a művészettörténet volt a legkedvesebb területe: diakockákat gyűjtött és vetített a gyerekeknek. Volt, aki színjátszókört vezetett vagy néptáncot tanított szabadidejében.

Sokan voltak tehát, akik életük nagy részét a gyerekek közt és a gyerekekért tevékenykedve töltötték.

Így aztán volt kikkel összetartani, volt kiktől tanulni is. Ez eredményezte azt, hogy az akkor odakerülő fiatal tanárok nem érezték úgy, hogy rögtön le is akarják nyesni a szárnyukat. Láthattak maguk előtt sok, már évek-évtizedek óta dolgozó kollégát, akik a hosszú évek alatt sem unták meg ezt a hivatást, még mindig lelkes tanárok voltak. Olyanokat,

akiknek nem az volt az első dolguk, hogy lehútsék és elszigeteljék őket. A pályakezdők között is akadt nem egy olyan, aki máris a vállára vett nagyobb munkákat is. Az iskola klubja akkor kezdett éledezni, és máris sok jó lehetőséget kínált (filmvetítések, érdekes vendégek, hangulatos berendezés stb.).

Persze olyanok is voltak, akik másképp gondolkodtak. Akik odavetették az embernek, ha valamilyen közös mozirol hallottak: „Téged biztos a MOKÉP fizet.” S persze voltak olyanok is, mint sok helyen, akik már nem szerették a gyerekeket. Akik már csak szentelen, nevelhetetlen ifjúságot emlegettek; akiknek már teher volt az iskola, akik már belefáradtak és belefásultak a munkába. S olyanok is, akikben soha nem volt elég nyitottság, ötlet, hogy örömet leljenek a gyerekekkel töltött időben; inkább a WC-n és az iskola környékén vadászták a dohányzókat, vagy elüldözték az iskolából (mert nevelniük nem sikerült) az eredeti és tehetséges, de valóban csiszolatlan, sőt faragatlan gyerekeket.

Befejezés

Az előző lapokon tanári gyakorlatomról számoltam be. Hogyan sikerült? Ezt nem ítélem meg magam. Azokat az igazságokat, amelyeket megvalósítani (és itt leírni) igyekeztem, természetesen nem én találtam ki, de végrehajtani őket egy gyerekcsoporttal, vitákban, beszélgetésekben megfontolni, harcolni értük, az is méltó fáradozás. S ha előzetes terveimtől eltérően több elmélkedés is került soraim közé, úgy látom, szükségesek voltak. Hiszen, ha igazságok is, amelyekkel az ember találkozik, amelyeket megtanul, s később a saját munkájában is igazolva lát, talán mégsem felesleges újra hangsúlyozni őket, és újra elgondolkodni rajtuk, és új körülmények között, újabb és újabb nemzedékekkel újra és újra érvényt szerezni nekik. A jövő mindenképpen eljön, s talán mi is alakítunk rajta a munkánkkal. Mindnyájan tanárok vagyunk ebben az értelemben, és hogy jó tanárok lehessünk, diákoknak is kell lennünk. Számomra ez a két év „jó multság, férfimunka volt”. Remélem, az olvasása is ilyennek bizonyul.

Szerzői utószó „Az osztály iskolát kerül” című pedagógiai esszéhez

Aki végigkövette „iskolakerülésünk” történetét, bizonyára szívesen megkérdezné, hogy miért tartott csupán két évig. Ha a kérdésben az a feltételezés is benne rejlik, hogy ezzel talán a tanári pályámnak is vége szakadt, a válaszom az, hogy korántsem, hiszen harmincöt évvel később, 2008-ban érettségizett az utolsó osztályom az ELTE Trefort Ágoston Gyakorlóiskolában, ahol 24 évig voltam vezetőtanár.

A szűkebben értelmezett kérdésre csak hosszabban tudok válaszolni, mert ehhez fel kell idéznem a kontextust is, amely félbeszakította a megkezdett munkát. Iskolakerülésünk

háttére ugyanis az, hogy éppen ekkor értek véget a hatvanas évek, a nyitottabb, szabadabb légkör, a hruscsovi „olvasás” időszaka, és kezdődtek el nálunk is a hetvenes évek, a brezsnyevi visszarendeződés évei.

1969 őszétől 1971 őszéig gyesen voltam a második gyermekemmel. Az 1968–69-es tanév végén még egy egészen más világot hagytam ott, mint amit 1971 őszén találtam, amikor elkezdtem az esszében leírt munkámat az I. a osztállyal. Az 1968–69-es tanév nyitóünnepségén – ugyan a sokkoló csehszlovákiai bevonulás árnyékában – mi, fiatal tanárok még kuncogva, összenézve nevtük ki nyugdíj előtt álló igazgatónk mulatságosan elavult, az ötvenes évek stílusát idéző szónoklatát. Egy lyukasórán oda is ült az asztalomhoz, és azt mondta: „Ne nevessek ki, én már nem tudom megtanulni azt az új szöveget, ami ma divik”. Amikor 1971-ben visszamentem, már új igazgatója volt az iskolának, aki nagyon hamar beletanult a korszakváltásba. Az átállást meggyorsították az ismétlődő március 15-i diáktüntetések a fővárosban, amelyek elfojtásáért a belügy igen intenzív munkát végzett. Többször kijöttek a mi iskolánkba is, bevonultak az igazgatói irodába, lehívták a volt ötvenhatosok gyermekeit, és azokat, akiket az előző tüntetéseken igazoltattak, hogy nyomatékosan figyelmeztessék őket, ki ne menjenek március 15-én az utcára.

A tanárok között is megkezdődött a tisztogatás. Elsősorban a szerződéssel tanító fiatalokat távolították el. Nem hosszabbították meg a szerződésüket, sőt utánuk is telefonáltak más iskolákba, hogy fel ne vegyék őket, mert bajkeverők.

A kinevezett tanárokkal már nehezebb dolguk volt, de a kiüldözésük megkezdődött, és a módszerek mindig személyre szabottak voltak. Egyikük egy pályakezdő magyar–történelem szakos tanár volt, aki szinte csak érettségiző osztályokat kapott mindkét tárgyából. Talán még az oktatásban járatlanok számára sem kell hosszabban indokolnom, miért volt helytelen ez a döntés mind a diákok, mind a tanár szempontjából. A dolog végkifejlete sajnos igazolta rossz előérzetünket.

Hogy én miként kerültem az új igazgató látókörébe, csak találgatni tudom. Nekem nem volt időm sem „bandázni”, sem politizálni az „iskolakerülések” és a két kicsi gyermekem mellett (az egyik óvodás volt, a másik bölcsődés). Az elvem amúgy is az volt, hogy „lázítás nélkül felszabadítani, erőszak nélkül megkötni”, ami talán az esszém mottója is lehetne. Másrészt már nem is voltam kezdő tanár, tanítottam már általános iskolában, gimnáziumban, voltam már többször osztályfőnök is. Idejében megtanultam, hogy az iskola „hiteles hely”, ahol az adminisztrációnak időre és kifogástalanul el kell készülnie. Az önfegyelem, a pontosság elengedhetetlen része a munkánknak. És tisztában voltam azzal is, hogy belekötni valakibe akkor a legkönnyebb, ha ezeket a kötelezettségeit elhanyagolja, vagy túl nagyvonalúan kezeli.

Új igazgatónk, bár nem talált támadási felületet a munkámban, szorgalmasan kereste. Megpróbált lelki terrorral élni, de nem vagyok különösebben ijedős. Amikor behívott az irodájába, és szembe ültetett a lámpával, ő pedig behúzódott az árnyékba, azonnal arrébb húztam a széket és megjegyeztem, hogy ha így akar zavarba hozni, ne fáradjon.

Végül egy alkalommal elvesztette a fejét, megfenyegetett, hogy megtalálja a módját, hogy eltávolítson az iskolából, hiába van két kisgyermekem. Szerencsétlenségére éppen az iskola párttitkára is jelen volt, így nem tagadhatta le, hogy minden ok nélkül fenyegetőzött.

Ezután magam kértem a fenntartótól az áthelyezésemet az iskolában uralkodó légkör miatt, amely lehetetlenné teszi a nyugodt, zavartalan munkát.

A vizsgálat meg is történt, és a Kádár-korra jellemző módon zárult: ne legyen botrány, a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon. Engem áthelyeztek egy lakóhelyemhez közeli gimnáziumba, az igazgatót pedig vagy két éven keresztül megfigyelés alatt tartották. Minden értekezleten kint volt valaki a művelődési osztályról.

Igazgatónk azonban nem adta fel. Utánam küldött az új iskolámba egy jellemzést, amelyben az szerepelt, hogy „*Politikai nézeteit nem tudtam megismerni!*” Így, felkiáltójellel. Ez a mondat arról árulkodott, hogy a diktatúrák idején oly gyakori módszert alkalmazta. Személyes céljaira próbálta felhasználni az állam elnyomó gépezetét, hogy megszabaduljon azoktól, akik valójában nem is voltak célpontok, de neki valamilyen okból útban voltak.

Az új igazgatóm megmutatta nekem a levelet. Azonnal láttam, hogy szabálytalan, hiszen akkor már a jellemzéseket alá kellett írnia a szakszervezeti titkárnak és az érintetteknek is, sőt megjegyzést is lehetett fűzni hozzá. Természetesen mindkét aláírás hiányzott. A leghatározottabban felszólítottam őt, hogy itt és most, a szemem láttára tépje össze, és dobja a szemétkosárba, mert ha csatolja a személyi anyagomhoz, kénytelen leszek panaszt tenni a fenntartónál. Azonnal összetépte és kidobta.

Talán mondanom sem kell, hogy a gyerekek nem tudtak semmit arról, mi folyik a háttérben. Amikor áthelyeztek, elbúcsúztam tőlük anélkül, hogy beavattam volna őket a részletekbe. Nem szerettem volna megnehezíteni a helyzetüket. Nekik maradniuk kellett, míg én elmehettem. Új osztályfőnököt kaptak, és rengeteg felvilágosítást arról, hogy eddig politikai szempontból káros befolyás érte őket, amit persze nem hittek el, hiszen sohasem politizáltunk. Sokan árulásnak gondolták, hogy elmentem, de nem cáfolhattam meg, hiszen nem fordíthattam őket szembe az iskolájukkal. És természetesen a tablójukra sem kerülhettem fel, mert erről az igazgató hallani sem akart.

Sok-sok év telt el, amikor eszükbe jutott, hogy meghívjanak az érettségi találkozójukra. Egy feltételem volt: tegyenek fel a tablójukra az együtt eltöltött évek emlékére. Ez olyannyira megtörtént, hogy még az iskolában őrzött régi tablót is kicserélték. Én pedig a kérésükre előkerestem az 1976-ban írt esszémet, leporoltam, és feltettem a honlapomra, hogy elolvashassák.

Ez hát a kontextusa az iskolakerülésünknek, és egyben a válasz arra a kérdésre, hogy miért csak két évig tartott. De rávilágít arra is, amit sokan kétségbe vonnak, hogy becsukva magunk mögött az osztályterem ajtaját, kívül hagyhatjuk az ellenérdekelteket, ha tudatosan törekszünk rá. Sikert ért ez számos tanáromnak is, akik nehezebb időkben, a Rákosi-rendszerben, vagy '56 után tanítottak minket, és nekem is sikerült, amíg meg nem szakadt a közös munkánk.

Persze, amit kidobsz az ajtón, bemászik az ablakon, de addig is érdemes próbálkozni.